

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82667,Witelo.html>
2022-09-30, 22:09

Witelo

WITELO (Witelon) (ok. 1230, Legnica? – przed III 1292, Legnica?), fizyk, pierwszy uczoney z ziem polskich, który stał się powszechnie znany.

Wiadomości o jego życiu są bardzo skąpe. Najmniej pewna jest data jego śmierci: w różnych źródłach są podawane daty od 1280 (*Wielka encyklopedia powszechna PWN*) do 1314 (*Historia nauki polskiej*, t. 7). Przyjmujemy tu jako najbardziej prawdopodobną datę ustaloną przez Jerzego Burchardta.

Mniej wątpliwości mamy w sprawie urodzenia W. Urodził się w pobliżu Wrocławia, prawdopodobnie w Legnicy lub we Lwówku Śląskim. O sobie pisał, że jest „filius Thuringorum et Polonorum”. Przyjmuje się, że był synem przybyłego na Śląsk z Turyngii kolonisty, który ożenił się z Polką. Polskę W. nazywał swą ojczyzną, więc poczuwał się do polskości. Uczył się w szkole parafialnej w Legnicy, następnie we Wrocławiu. Datę urodzin W. przyjmuje się na ok. 1230 na podstawie tego, że w 1250 udał się on do Paryża, gdzie rozpoczął studia na uniwersytecie, na wydziale sztuk wyzwolonych. W Paryżu przebywał dziesięć lat. Po powrocie do Polski pracował jako nauczyciel w szkole.

W 1262 wyjechał do Padwy jako preceptor (wychowawca) w orszaku księcia Włodzisława, syna Henryka Pobożnego. Tam podjął studia prawa kanonicznego na uniwersytecie i w 1268 uzyskał stopień magistra prawa kanonicznego. Na początku 1269 był na dworze papieskim w Viterbo, gdzie spotkał Wilhelma z Moerbeke, z którym się zaprzyjaźnił. Obserwacje zjawisk optycznych, halo słonecznego, oraz tęczy tworzącej się wieczorami nad jednym ze źródeł, wzbudziły jego zainteresowanie optyką. Namówił Wilhelma, aby przełożył na łacinę greckie traktaty Archimedesza, Apoloniusza, Herona i Ptolemeusza. Wykorzystał potem te przekłady przy opracowywaniu swego wielkiego dzieła optycznego, które

zadedykował właśnie swemu przyjacielowi.

Najpóźniej wiosną 1274 W. wyjechał z Włoch do Czech i objął w Pradze stanowisko kapelana króla Przemysława Ottokara II. W lecie tego roku z jego polecenia przebywał z misją dyplomatyczną na soborze w Lyonie, starając się pozyskać papieża Grzegorza X dla planów króla. W 1275 był już w Polsce i jako kanonik, w imieniu kapituły katedralnej wrocławskiej, odebrał swoje uposażenie, wieś Żórawinę pod Wrocławiem. Jego plebania znajdowała się najprawdopodobniej w Legnicy. Zajął się on nauczaniem w tamtejszej szkole parafialnej św. Piotra, stopniowo rozszerzając zakres nauczania dla najzdolniejszych uczniów. W III 1292 właścicielem Żórawiny był już ktoś inny i stąd wnioskuje się, że W. zmarł przed tą datą.

Spośród dzieł W. zachowały się tylko dwa: *Perspectiva* - obszerny traktat o optyce w dziesięciu księgach, opracowany w 1269-73, oraz napisany w Padwie w 1267-68 tekst *De primaria causa penitentiae et de natura daemonum* - list do Ludwika we Lwówku Śląskim - w którym starał się podać racjonalne wyjaśnienie demonów. Nie zachowały się dzieła: *Philosophia naturalis* (przypuszczalnie był to komentarz do *Fizyki* Arystotelesa), astronomiczny traktat *Scientia motuum coelestium*, *De elementatis conclusionibus* (komentarz i uzupełnienia do *Elementów* Euklidesa) i traktat psychologiczny *Naturales animae passiones*. O tych dziełach W. daje wzmianki w swym dziele optycznym.

Traktat optyczny *Perspectiva* opracował W. przypuszczalnie w latach 1269-73. Jest to dzieło poświęcone optyce geometrycznej, napisane na podobieństwo *Elementów* Euklidesa. W pierwszej księdze zostały podane niezbędne wiadomości geometryczne. W pozostałych księgach - zgodnie z zakresem średniowiecznej optyki - W. omawia: padanie promieni przez jeden lub więcej ośrodków przezroczystych na różne kształty ciał (księga 2), narząd widzenia i istotę procesu widzenia (księga 3), złudzenia optyczne przy bezpośrednim sposobie widzenia przez jeden ośrodek (księga 4), odbicie „od ciał gładkich, zwanych zwierciadłami”, płaskimi, kulistymi, walcowatymi i stożkowymi, wklęsłymi lub wypukłymi; w tym także

„zwierciadła palące” (księgi 6–9), wreszcie zjawiska przy przechodzeniu światła przez różne ośrodki przezroczyste (księga 10). W tej ostatniej księdze znajduje się też omówienie zjawiska tęczy.

W. korzystał z wcześniej opracowanych dzieł optycznych, w tym głównie islamskiego uczonego Alhazena, ale prowadził też własne doświadczenia. Jego ważnym wynikiem było odkrycie zjawiska aberracji sferycznej zwierciadeł (opisane w księdze 8).

Dzieło W. krążyło w rękopisach, a po raz pierwszy zostało wydane drukiem w 1535 w Norymberdze. Wydawcy, Georg Tanstetter i Peter Apian, nadali mu długi tytuł *Vitellionis mathematici doctissimi περι οπτικες id est de natura, ratione, et projectione radiorum visiu, luminum, colorum atque formarum, quam vulgo Perspectivam vocant, libri X*. Drugie wydanie ukazało się w 1572 w Bazylei pod tytułem *Vitellonis Thuringopoloni Opticae libri decem*. Wydawcą był Friedrich Risner.

Dzieło W. cieszyło się wielką popularnością przez ponad 300 lat. Jeszcze na początku XVII w. Johannes Kepler swemu traktatowi poświęconemu optyce dał tytuł *Ad Vitellonem Paralipomena (Uzupełnienia do Witelona)*.

J. Burchardt: *List Witelona do Ludwika we Lwówku Śląskim*, Studia Copernicana, Vol. 19, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979; *Witelo – matematyk, fizyk, filozof*, red. J. Trzynadłowski, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A, nr 206, Wrocław 1979; *Witelona Perspektywy Księga II i III*, przeł. L. Bieganowski, A. Bielski, Roman S. Dugała i W. Wróblewski, Studia Copernicana, Vol. 29, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991; *Witelona Perspektywy Księga IV*, przeł. W. Wróblewski, Studia Copernicana, Vol. 33, Wydawnictwa IHN PAN, Warszawa 1994; *Witelona Perspektywy Księga V, VI i VIII*, przeł. W. Wróblewski, oprac. i komentarz A. Bielski i W. Wróblewski, Studia Copernicana, Vol. 40, Wydawnictwo UMK, Toruń 2003; *Witelona Perspektywy Księga VIII i IX*, przeł. W. Wróblewski, oprac. i komentarz A. Bielski i W. Wróblewski, Studia Copernicana, Vol. 41, Wydawnictwo UMK, Toruń 2009

Andrzej Kajetan Wróblewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)